

تمامی حقوق انتشار این اثر، متعلق به نشریه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه تبریز می‌باشد.
این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY: 4 است.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر تخریب محیط زیست (مورد مطالعه: جوانان شهر تهران)

<https://sociology.tabrizu.ac.ir>

شناسه دیجیتال: DOI:10.22034/jeds.2021.46534.1533

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۵

فریبا حسینی^۱
منصور حقیقتیان*^۲
علی هاشمیان‌فر^۳

چکیده

روند تخریب محیط زیست و اتلاف منابع طبیعی در جهان، یکی از مهم‌ترین واقعیت‌های روزگار ما را تشکیل می‌دهد. امروزه مسائل زیست محیطی دارای مفهوم اجتماعی‌اند. تخریب محیط زیست به عوامل زیادی ارتباط دارد که مهم‌ترین آن عوامل اجتماعی و فرهنگی می‌باشد. در این تحقیق تلاش شد تاثیر عوامل اجتماعی فرهنگی بر تخریب محیط زیست شهر تهران مورد بررسی قرار بگیرد. مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش، جوانان بین ۱۸-۳۵ سال ساکن مناطق (۲-۶-۱۰-۱۳-۱۷) کلان شهر تهران می‌باشد. حداقل حجم نمونه برای تکمیل پرسشنامه‌های این پژوهش ۴۵۳ نفر از جوانان در نظر گرفته شده که به روش سهمیه‌ای انتخاب گردیده و پرسشنامه در میان آنان توزیع گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار *sample power* انجام شد. یافته‌ها نشان داد که بین همه متغیرهای مستقل پژوهش با متغیر تخریب محیط زیست رابطه معناداری وجود دارد ($Sig \leq 0/05$). با توجه به مقادیر ضریب پیرسون می‌توان گفت رابطه متغیرهای طبقه اجتماعی، دانش زیست محیطی و سرمایه فرهنگی با متغیر تخریب محیط زیست ضعیف و معکوس برآورد شده است. در حالیکه رابطه متغیرهای مصرف گرایی و میزان دینداری با تخریب محیط زیست به ترتیب متوسط، ضعیف و مستقیم است.

واژگان کلیدی: محیط زیست، تخریب مصرف گرایی، دینداری، جوانی

f.hosseini4@yahoo.com

Mansour_haghighatian@yahoo.com

seyedalhashemianfar@yahoo.com

۱. دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار جامعه‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

مقدمه

آغاز نگرانی پیرامون محیط زیست به اوایل دهه ۱۹۷۰ بر می‌گردد. زمانی ترس واقعی از این وجود داشت که میزان ذخایر منابع طبیعی و معدنی در دوره‌ای محدود دچار فرسایش شود. همراه با گسترش تخریبی که از قبل در محیط زیست رخ داده بود، این شناخت حاصل شد که رشد اقتصادی دارای پیامدهای زیست محیطی است، که آن‌ها باید بیشتر توسط نسل‌های آینده به نسبت نسل‌های فعلی تجربه شوند (کهیل، ۱۳۹۳: ۸). امروزه، تخریب و آلودگی محیط زیست از مهمترین دغدغه‌های بشر، قرن بیست و یکم است. این دغدغه و نگرانی‌ها، افکار عمومی جهان را به خود جلب نموده است و حساسیت بیشتری نسبت به این بحران‌ها در سطح جهان به وجود آورده است. هیچ کس نمی‌تواند این ادعا را داشته باشد که پیدایش مواد آلوده کننده، آلودگی و تخریب زمین و فضای حاکم بر آن ناشی از برخی تغییرات طبیعی و مستقل از اراده و اعمال انسان است.

شهرها مانند موتورهای رشد اقتصادی عمل می‌کنند اما از سوی دیگر شهرنشینی منجر به نابودی محیط زیست می‌شود. روند شهرنشینی باعث نابودی جنگل و بیابان‌زدایی می‌شود که به محیط زیست ما آسیب می‌رساند. از دست دادن تنوع زیستی نتیجه دیگر شهرنشینی است که برای محیط زیست ما مضر است. علاوه بر این، شهرنشینی مسئول گرمایش ناشی از گازهای گلخانه‌ای است که مهمترین مسئله در سال‌های اخیر در سراسر جهان است، دی اکسید کربن CO_2 به عنوان مهمترین عامل در گرمایش جهانی محسوب می‌شود (سایه میری و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲۴۵).

از نگاه اندیشمندان علوم انسانی، تغییر زیست محیطی به همان اندازه که مسئله علوم طبیعی است، مسئله علوم اجتماعی نیز هست، بنابراین درک، تبیین و حل مشکلات زیست محیطی مستلزم توجه به دانش جامعه‌شناختی است. در این راستا، با توجه به رویارویی جوامع انسانی با مشکلات محیطی، جامعه‌شناسی محیط زیست به عنوان شاخه نسبتاً نوپای جامعه‌شناسی، ارتباط جامعه و محیط طبیعی را به صورت علمی بررسی کرده و ظرفیت‌های اجتماعی و انسانی در حفظ یا تخریب محیط زیست را مطالعه می‌کند، بنابراین، مهم‌ترین دستاورد جامعه‌شناسی محیط زیست، ارائه این تصور بوده است که مشکلات زیست محیطی همواره مشکلات اجتماعی نیز هستند، زیرا رابطه بین انسان‌ها و محیط زیست‌شان را در برمی‌گیرند (ساتن، ۱۳۹۲: ۵۵).

اکثر محققان بر این مسئله که ریشه‌ی همه‌ی بحران‌ها و تغییرات زیست محیطی فعالیت‌های انسانی هستند، اتفاق نظر دارند و معتقدند که برای جلوگیری از تخریب محیط

زیست، بجای تنظیم عوامل محیطی باید بیشتر بر روی تنظیم و محدود کردن فعالیت‌های انسانی تمرکز بکنیم (هیومن^۱، ۲۰۱۳: ۷۱۲).

شهر تهران باروند فزاینده‌ی افزایش جمعیت مواجه است که این افزایش جمعیت سبب افزایش ساختمان‌سازی، افزایش حجم ترافیک، آلودگی صوتی، میزان تولید زباله و فاضلاب، وضعیت نامطلوب منابع طبیعی همه نشانه‌هایی بر وجود بحران زیست محیطی جدی در شهر تهران می‌باشد. حوادث و پدیده‌هایی که متضاد و منافی با نظام ارزش‌ها و عقاید ما هستند. رابطه ما با محیط اجتماعی و تلقی ما از جهان خارج و پدیده‌ها و نظایر آن بر طبق نظام ارزش‌ها و اعتقادات ما شکل می‌گیرد. این جاست که نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی معنای واقعی خود را نمایان می‌کند، چرا که می‌تواند موجب بهبود وضعیت گردد و هم موجب تخریب محیط زیست شود، در واقع سوال‌های پژوهشی به شرح ذیل می‌باشد؟

- آیا بین طبقه اجتماعی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد؟
- آیا بین مصرف‌گرایی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد؟
- آیا بین میزان دینداری و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد؟
- آیا بین سرمایه فرهنگی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد؟
- آیا بین آگاهی زیست محیطی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد؟

پیشینه تجربی

نتایج تحقیق زارع و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که بین میزان مصرف‌گرایی و شهروندی زیست محیطی همبستگی معنی‌دار و منفی وجود دارد و نیز بین میزان جهت‌گیری ارزشی با شهروندی زیست محیطی همبستگی معنی‌دار و منفی وجود دارد.

نتایج تحقیق نبوی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که بین سرمایه فرهنگی خانواده‌ها و رفتار زیست محیطی آنان رابطه مستقیمی وجود دارد، اما در رابطه با خرده مقیاس‌های سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینیت یافته و تجسم یافته اثر مستقیمی روی رفتارهای زیست محیطی خانواده‌ها دارند و سرمایه فرهنگی نهادینه شده فاقد اثر مستقیم است. در مجموع، سرمایه فرهنگی عینیت یافته، سرمایه فرهنگی تجسم یافته، سرمایه فرهنگی نهادینه شده، سن و مدت اقامت در محله به ترتیب بیشترین تاثیر را روی رفتارهای زیست محیطی خانواده‌ها داشتند.

نتایج تحقیق آقایی هیر و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که متغیرهای مادی‌گرایی، مصرف‌گرایی و پایگاه اقتصادی- اجتماعی، اثر مثبت و معنی‌داری بر میزان ردپای اکولوژیک مصرف در بین شهروندان شهر ارومیه داشته است.

نتایج تحقیق نواح و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که بین متغیرهای سن و جنس و تحصیلات با رفتارهای زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد. رابطه‌ی بین دینداری و ارزش‌های زیست محیطی و ارزش‌های زیست محیطی با رفتار زیست محیطی رابطه‌ی معنادار وجود دارد، اما متغیر دین داری با رفتار زیست محیطی رابطه‌ی معنادار ندارد.

نتایج تحقیق تام و چان^۱ (۲۰۱۷) در هنگ‌کنگ به بررسی نگرانی و رفتارهای زیست محیطی کشورهای جهان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که در جوامعی که بی‌اعتمادی باور به کنترل خارجی و اعتقاد به نظم کمتر است، نگرانی زیست محیطی نیز کم‌تر است و نگرانی زیست محیطی در کشورهای که فردگرایی رواج دارد بیشتر است.

نتایج تحقیق گبیرت^۲ (۲۰۱۴) نشان داد که نگرش کلی درباره‌ی محیط زیست به‌طور معنا داری بالاتر از رفتار بازیافت و نیز شناخت روش‌های بازیافت بود. این حاکی از آن بود که مردم از هزینه‌های پنهانی مدیریت ضعیف زباله آگاه هستند. اما بین این نگرش‌ها و رفتار واقعی (بازیافت زباله) گسست وجود داشت که ناشی از عامل مطلوبیت اجتماعی این امر بود. بین شناخت روش‌های بازیافت و رفتار بازیافت نیز رابطه‌ی قوی و مثبت دیده شد. رفتار بازیافت برحسب جنسیت و سطح تحصیلات متفاوت بود به این معنا که زنان مراقبت بیشتری نسبت به مردان داشتند و این مورد نگرش جنسیتی را بازتاب می‌دهد.

نتایج تحقیق ایمران^۳ و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد که اختلاف زیادی بین جهت‌گیری زیست محیطی (زیست بوم محور، نوع دوستانه و خودخواهانه) صاحب نفعان در قبال محیط زیست وجود دارد و در مجموع، پارادایم جدید زیست محیطی می‌تواند بخشی از رفتار زیست محیطی صاحب نفعان منطقه گردشگری را تبیین کند.

نتایج تحقیق بنگا^۴ (۲۰۱۳) نشان داد که اگر چه مردم از تفکیک زباله و شیوه بازیافت آگاه هستند ولی تاکنون در چنین طرحی شرکت نکرده‌اند. هم چنین نتایج نشان داد که شرکت در فعالیت‌های تفکیک زباله بستگی به سطح آگاهی فعالیت‌های بازیافت در منطقه، درآمد خانوار، سطح تحصیلات و جنسیت دارد. افزایش دسترسی به امکانات بازیافت به معنی ترویج نگرش مثبت به فعالیت‌های تفکیک زباله است.

با توجه به منابع قابل دسترس چنین به نظر می‌رسد که در زمینه تخریب محیط زیست در تمام مناطق ۲۲ گانه شهر تهران به صورت گسترده در بین جوانان موضوع بررسی نگردیده است. دلیل این که جوانان یکی از چالش‌های اساسی جامعه ایران هستند. لذا فقدان پژوهشی جامع که

1. Tam&chan
2. Gebert
. . Imran
4. Banga

در آن همه‌ی عوامل مؤثر بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی را از ابعاد اجتماعی و فرهنگی و زیست محیطی با تکیه بر مبانی جامعه‌شناختی مورد مطالعه قرار دهد، مشهود است. بنابراین، پژوهش حاضر با نوآوری در فرضیه‌های تحقیق بر آن است که بتواند عوامل اجتماعی فرهنگی موثر بر تخریب محیط زیست را در بین جوانان شهر تهران مورد بررسی قرار دهد.

چارچوب نظری

پژوهش حاضر به دلیل آنکه در حوزه‌ای بین رشته‌ای بررسی می‌گردد، ضمن آن که از دیدگاه‌های زیست محیطی با گرایش‌های اجتماعی تاثیر پذیرفته است، با رویکرد جامعه‌شناسی نیز به تحلیل مساله می‌پردازد. تئوری ساختارگرایی اجتماعی در سطح تجربی می‌تواند ادعاهای ارزشمندی برای وجود پذیرش مشکلات زیست محیطی و کسانی که با آنها مخالفت می‌کنند بسازد. باید اذعان کرد که توافق گسترده بر سر مواضع برساخت گرایانه موجود است که در آن یک واقعیت وجود دارد، یک محیط زیست وجود دارد که جوامع و افراد بر آن تکیه دارند و به تعامل با آن می‌پردازند، تعاملی که عواقب واقعی و بعضی وقت‌ها زیان‌آوری را برای محیط زیست، جوامع و افراد در پی دارد. همچنین می‌پذیرند که آگاهی در مورد مشکلات زیست محیطی به لحاظ اجتماعی توسط مطرح‌کنندگان دعاوی شکل می‌گیرد و این که مسائل و مشکلات زیست محیطی در چهارچوب یک گستره از گفتمان و توسط کنشگران اجتماعی متعدد ساخته می‌شوند.

به عنوان نمونه نقش تغییرات در سیاست و دولت، توجه سیاست مداران رقیب به مسائل زیست محیطی، استفاده از نظام آموزشی برای ترویج دانش، ایده‌ها و نگرش‌های مربوط به محیط زیست، نقش مذهب و سخنان رهبران مذهبی و غیره. این‌ها قسمتی از ساختار اجتماعی مسائل زیست محیطی هستند و بر رفتارها و نگرش‌های مردم تأثیر می‌گذارند. بنابراین، می‌توان از این نظریه به عنوان چارچوب نظری برای سنجش متغیرهای دانش زیست محیطی و میزان دینداری استفاده نمود.

وبر به دین به عنوان بعد محوری فرهنگ اشاره می‌کند و بر محتوای ذهنی نظام‌های تجربه ایمان و اعتقاد تاکید دارد. وی معتقد است با آغاز مدرنیته، جهان به سمت تهی شدن از معنا پیش می‌رود و در عصر بوروکراسی به جای کسب نوعی تعالی توجه اصلی بشر بر کارایی و عقلانیت است. با این تفاسیر زندگی مقصد و معنی خود را گم کرده و انسان‌ها در دامی افتاده‌اند که او آن را قفس آهنین بوروکراسی پوچ و عقلانیت بی‌معنا نامیده است. وبر با تاکید بر اهمیت محوری و تقریباً همه جانبه باورهای دینی در زندگی بشر، فضایی برای استقلال فرهنگ ایجاد می‌کند (واقفی، ۱۳۹۴: ۱۳۶) که از آن می‌توان به عنوان چارچوب نظری برای سنجش متغیرهای میزان دینداری استفاده نمود.

طبق دیدگاه وبر طبقه یک اجتماع نیست، در عوض طبقه گروهی از افراد است که وضعیت مشترک‌شان بنیادی ممکن و گاه متداول برای عمل گروه است. وبر می‌گوید «وضعیت طبقاتی» هنگامی وجود دارد که از سه شرط برخوردار باشد: (۱) تعدادی از افراد در اجزاء معینی از امکانات زندگی‌شان مشترک‌اند به طوری که (۲) این جزء منحصراً مظهر منافع اقتصادی در برخورداری از کالا یا فرصت کسب درآمد است و (۳) تحت شرایط بازار یا کالا تجلی می‌یابد (ریترز، ۱۳۹۵: ۱۸۳). از این نظریه به عنوان چارچوب نظری برای سنجش متغیر طبقه اجتماعی می‌توان استفاده نمود. طبق دیدگاه گیدنز، پیدایش مخاطره‌ی زیست محیطی، نه فقط نتیجه‌ی مدرنیته و فرایند جهانی شدن است، بلکه به عنوان یک شاخص محسوب می‌گردد. مصرف بیش از اندازه‌ی منابع، معادن طبیعی و آلوده ساختن بیش از پیش محیط زیست، دو جلوه‌ی اصلی مسائل زیست محیطی است که نه فقط مسئله یک کشور یا یک حکومت را معین می‌کند، بلکه مسئله جهانی به حساب می‌آید (تنهایی و همکار، ۱۳۹۷: ۱۱۵). مصرف متظاهرانه برای اولین بار توسط تورشتاین و بلن^۱ در قالب نظریه تن‌آسا^۲ (۱۸۸۹) مطرح شده است. وبلن، مصرف متظاهرانه را به نمایش عمومی مایملک، شیوه زندگی و رفتار به گونه‌ای که وضعیت مرفه، متظاهرانه به دیگران فهمانده می‌شود و این، به قصد کسب تایید یا برانگیختن رشک دیگران انجام می‌شود، تعریف کرده است. مصرف متظاهرانه به معنای مصرف بعضی از کالاها در بین طبقات بالا و بعد از آن‌ها در دیگر طبقات، نه به جهت سود جستن از آنان و کارکرد آن‌ها در زمینه رفع مشکلات بلکه برای خود نمایی و افزایش اعتبار اجتماعی در برابر دیگران است.

مصرف لذت بخش به جنبه‌های احساسی مصرف و یا خرید اشاره دارد. این جنبه‌ها شامل احساس لذت آنی پس از خرید، هیجان، خیال‌پردازی و تفریح می‌باشد (زارع و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۱-۸۰). از این نظریه می‌توان به عنوان چارچوب نظری برای سنجش متغیر مصرف‌گرایی و متغیر وابسته تخریب محیط زیست استفاده نمود.

بورديو براساس پژوهش خود در جامعه فرانسه دهه ۱۹۷۰ درباره انواع سرمایه و از جمله سرمایه فرهنگی نظریه ویژه‌ای را طرح کرده است. از نظر وی، سرمایه در واقع نیرویی است مندرج در عینیت چیزها که ممکن است به هر حالتی و شکلی درآید. به نظر وی «ساختار توزیع انواع اصلی و فرعی متفاوت سرمایه در هر لحظه از زمان، در واقع ساختار جهان اجتماعی را نشان می‌دهد و احتمال موفقیت اعمال و رویه‌ها را تعیین می‌کند» (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۳۴). ابعاد سرمایه فرهنگی، از دیدگاه بورديو، می‌تواند به سه صورت تجلی یابد:

1. Thorstein Veblen
2. Leisure Class

۱- سرمایه فرهنگی تجسم یافته^۱: این سرمایه با شخصی که در آن تجسم می‌یابد، ارتباط نزدیکی دارد. در واقع، نوعی ثروت بیرونی است که به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از فرد درآمده است، این همان بخشی است که بورديو آن را سرمایه فرهنگی همراه با تولد می‌نامد که نمی‌توان آن را از طریق هدیه یا مبادله دیگری منتقل نمود. این نوع سرمایه، به صورت آمدگی‌های مداوم و مجسم تجلی می‌یابد (شارع‌پور و همکار، ۱۳۸۱: ۱۳۷).

۲- سرمایه فرهنگی عینیت یافته^۲: بورديو در تشخیص و تعیین این نوع سرمایه، گویی ملهم از مفهوم عینیت/خارجیت‌یابی هگل است. این حالت چند ویژگی دارد که در رابطه با شکل بدنی آن به تعریف درمی‌آیند. سرمایه فرهنگی که به صورت اشیای مادی و رسانه‌هایی چون نوشته‌ها، نقاشی‌ها، بناهای تاریخی، ابزارها و غیره، عینیت پیدا می‌کند در حالت مادیت یافته خود، قابل انتقال است (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۴۴-۱۴۳).

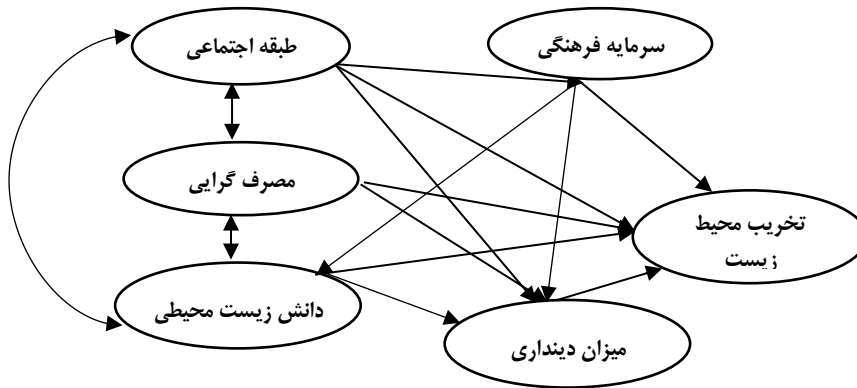
۳- سرمایه فرهنگی نهادی^۳: به شکل مدارک و مدارج آموزشی، یک راه برای خنثی کردن یکسانی حد و مرز سرمایه فرهنگی بدنی شده فرد است. این عینیت‌یابی باعث تفاوت میان سرمایه خود آموخته و سرمایه مستظهر به مدارج آموزشی و امتیازات تضمین شده است. احراز مدارک تحصیلی به صاحب خود ارزشی متعارف دائمی و ضمانت شده می‌دهد، این نوع سرمایه فرهنگی در قبال حامل خود از استقلال نسبی برخوردار است (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۴۶). از این نظریه می‌توان به عنوان چارچوب نظری برای سنجش متغیر سرمایه فرهنگی استفاده نمود.

مدل تحلیلی

با مطالعه تحقیقات پیشین و ارائه دیدگاه نظری، به نظر می‌رسد که می‌توان مجموعه‌ای از متغیرهای زمینه‌ای و اجتماعی را در بررسی رفتارهای زیست محیطی، گرد هم آورد. متغیرهای اجتماعی در این مدل تحلیلی، طبقه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، مصرف‌گرایی، میزان دینداری، مجموعه متغیرهای هستند که برای سنجش تخریب محیط زیست به کار گرفته شده‌اند. مدل طراحی شده، نحوه ارتباط احتمالی بین متغیرهای پیش گفته را به تصویر می‌کشد.

مدل نظری تحقیق به صورت شکل شماره ۱ تنظیم شده است.

1. Embodied Culture Capital
2. Objectified Cultural Capital
3. Institutionalized Cultural Capital

شکل شماره ۱: مدل نظری تحقیق

براین اساس، با توجه به نظریات مطرح شده در بخش نظری پژوهش در مورد بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر تخریب محیط زیست شهر تهران فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل می‌باشند:

- بین طبقه اجتماعی و تخریب محیط رابطه وجود دارد.
- بین مصرف گرایی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد.
- بین میزان دینداری و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد.
- بین سرمایه فرهنگی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد.
- بین دانش زیست محیطی و تخریب محیط زیست رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

روش مورد استفاده در تحقیق حاضر پیمایشی است. از نظر نوع تحقیق کاربردی و از لحاظ معیار زمانی مقطعی بوده است. جامعه آماری بخش کمی تحقیق حاضر جوانان ۱۸-۳۵ سال شهر تهران را تشکیل می‌دهد.

جدول شماره ۱: تعیین حجم نمونه جامعه آماری

حجم نمونه	جمعیت نمونه (۱۸-۳۵)	منطقه مورد مطالعه
۱۶۹	۲۱۶۷۷۶	۲
۶۶	۸۴۸۶۶	۶
۸۶	۱۱۰۸۵۶	۱۳
۶۰	۷۷۶۵۶	۱۰
۷۲	۹۲۱۰۴	۱۷

در این تحقیق از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای استفاده شده است. از آن جایی که این تحقیق افراد خاص را برای تکمیل پرسشنامه و آزمون متغیرهای خود در نظر دارد به طوری که افراد واجد شرایط باید خصوصیات و ویژگی‌های خاصی داشته باشند، بنابر این نمونه برداری سهمیه‌ای برای این تحقیق به نظر مناسب می‌باشد.

بدین صورت که ابتدا به بدلیل گستردگی جامعه آماری، و براساس تحقیقات یک تیم دانشگاهی متشکل از استادان شهرسازی، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای از سه دانشگاه معتبر ایران (شیراز، خوارزمی و تهران) در قالب یک تحقیق درباره نوع و نحوه دسترسی پایتخت نشینان به امکانات و خدمات پراکنده در سطح شهر که براساس سنجش ۳۲ شاخص اقتصادی، اجتماعی، تفریحی انجام شده است. مناطق ۲۲ گانه شهر تهران به مناطق فرا توسعه یافته، توسعه یافته رو به بالا، نیمه برخوردار، توسعه یافته رو به پایین، محروم تقسیم شد، بدین ترتیب منطقه ۶ منطقه فرا توسعه یافته، منطقه ۲ توسعه یافته رو به بالا و منطقه ۱۳ منطقه نیمه برخوردار و منطقه ۱۰ توسعه یافته رو به پایین و منطقه ۱۷ منطقه محروم به صورت تصادفی انتخاب شده است.

جدول شماره ۲: سطح‌بندی مناطق کلان شهر تهران در عامل‌های تلفیقی

منطقه	شرح
۶	فرا توسعه یافته
۷،۲،۱،۳	توسعه یافته رو به بالا
۱۳،۴،۵،۱۱	نیمه برخوردار
۲۲،۲۱،۲۰،۱۹،۱۸،۱۶،۱۵،۱۴،۱۲،۱۰،۹،۸	توسعه یافته رو به پایین
۱۷	منطقه محروم

منبع: (میرزایی و همکاران؛ ۱۳۹۴: ۷۲)

در ادامه به تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق پرداخته می‌شود:

تعاریف مفهومی و عملیاتی مفاهیم

تخریب محیط زیست: سه اصطلاح تخریب، تخریب محیط زیست، تخریب زمین و تخریب خاک، به عنوان هرگونه تغییر یا اختلال در محیط، زمین یا خاک که مضر یا نامطلوب تلقی شود،

تعریف می‌شود (جانسون و همکاران، ۱۹۹۷: ۱). متغیر وابسته تخریب محیط زیست با یک بعد رفتارهای زیست محیطی و با گویه‌هایی مانند (موافق استفاده بی‌رویه و بی‌مورد از سموم زراعی و حشره‌کش‌ها می‌باشم؛ معمولاً هنگام مسافرت زباله‌های خود را در جنگل، ساحل و ... رها می‌کنم؛ تبدیل یک باغ به سینما در محله ما مانعی ندارد؛ داشتن فضاهای تفریحی روز مهم‌تر از داشتن فضای سبز است؛ توجه زیاد به مسائل زیست محیطی برایم مشکل است؛ از لباس گرم در محل کار در فصل سرما به جای زیاد کردن شعله بخاری استفاده می‌کنم؛ رها کردن زباله‌ها در معابر عمومی و در تفرجگاه‌های شهری و در مکان‌های که سطل زباله در آن محل و موجود نیست ایرادی ندارد؛ یادگاری نوشتن روی درخت در حد یکی دو کلمه اشکالی ندارد زیرا یادگاری می‌ماند؛ هنگام گردش و تفریح ریختن زباله مانعی ندارد چون جریان آب زباله را با خود می‌برد؛ تبدیل فضای سبز به ساختمان مسکونی مانعی ندارد؛ داشتن خانه مهم‌تر از داشتن فضای سبز است؛ هنگام رد شدن از کنار درختان و بوته‌ها و گل‌ها، کندن برگ یا گلی و یا شکستن شاخه‌ای زیاد اشکالی ندارد زیرا طبیعت خود را احیاء می‌کند؛ روشن کردن آتش در جنگل به هنگام رفتن به تفریح خوب است زیرا تفریح را مفرح‌تر می‌کند). و با مقیاس ۶ گزینه‌ای در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

مصرف‌گرایی: نوعی از سبک زندگی است که این سبک زندگی ترکیبی از سطوح بالای فراوانی و وفور نعمت‌های مادی است. این وفور نعمت با یک تاکید عاطفی و نمادین همراه است که آن خرید زیاد و مصرف زیاد عجین کرده است (آقایاری هیر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳). گدازگر بر مصرف‌گرایی چهار بعد فرد محوری، کثرت‌گرایی، لذت‌گرایی تخیل‌گرایی در نظر گرفته است (گدازگر، ۲۰۰۷: ۳۸۹-۴۱۸) براین اساس، در پژوهش حاضر متغیر مصرف‌گرایی در چهار بعد با ۱۷ گویه مورد سنجش قرار گرفت.

طبقه‌ی اجتماعی: یعنی بخشی از اعضای جامعه که دارای اشتراکات بسیاری با هم باشند و همین اشتراکات، آن‌ها را در یک گروه اجتماعی قرار می‌دهد، این اشتراکات عبارتند از: ارزش‌های مشترک، ثروت، وضعیت اقتصادی، درآمد، شغل، حیثیت و حتی سطح سواد، مذهب، جنسیت، ملیت، وضع خانوادگی، نژاد و ... البته جامعه‌شناسان برای تعیین شاخص‌هایی که افراد جامعه را در یک طبقه قرار دهد، اتفاق نظر ندارند (مرادی، ۱۳۹۴: ۱۷۰). در پژوهش حاضر طبقه اجتماعی در ۴ بعد سطح تحصیلات، منزلت شغل، عوامل اقتصادی، هویت طبقاتی با ۱۶ گویه مورد سنجش قرار گرفته است.

میزان دینداری: دینداری عبارت است از وضعیت اعتقادی، احساسی، اداری، عاطفی انسان در مواجهه با امور قدسی که در ابعاد مختلفی چون بعد اعتقادی، بعد مناسکی، بعد اخلاقی و بعد رفتاری را در بر می‌گیرد (حجازی و همکار، ۱۳۹۱: ۱۳۴). در پژوهش حاضر میزان دینداری با ۵

بعد ایدئولوژیک یا اعتقادات و باورهای دینی، بعد عاطفی یا عواطف دینی، بعد پیامدی یا آثار دینی، بعد مناسکی یا اعمال دینی و بعد دانشی با ۲۱ گویه مورد سنجش قرار گرفته است.

سرمایه فرهنگی: اصطلاح سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از روابط، معلومات، اطلاعات و امتیازات است که فرد برای حفظ کردن یا به دست آوردن یک موقعیت اجتماعی از آن استفاده می‌کند (صحت، ۱۳۹۸: ۲۰۳). در پژوهش حاضر، سرمایه فرهنگی با سه بعد سرمایه فرهنگی تجسم یافته (ذهنی) عینت یافته (عینی) سرمایه فرهنگی نهادی شده (ضابطه‌ای) با ۱۲ گویه مورد سنجش قرار گرفته است.

دانش زیست محیطی^۱: مفهومی است که اطلاعات فرد درباره معضلات محیطی، عوامل موثر بر گسترش آنها و اطلاعات درباره آنچه فرد می‌تواند برای بهبود این وضعیت انجام دهد تعریف می‌شود (حمایت‌خواه چهرمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴). در پژوهش حاضر متغیر دانش زیست محیطی با ۲۰ گویه و در دو بعد مورد سنجش قرار گرفته است.

روایی و پایایی

برای بررسی اعتبار ابزار سنجش متغیرهای پژوهش از روش اعتبار محتوا (اعتبار صوری) و اعتبار سازه (رویکرد تحلیل عاملی تأییدی) و شاخص‌های مرتبط با این رویکرد شامل اعتبار همگرا^۲ (شاخص متوسط واریانس استخراج شده)^۳ و اعتبار ممیز^۴ (بارهای عاملی متقاطع^۵، معیار فورنل و لارکر^۶ (شاخص خصیصه متفاوت - خصیصه یکسان)^۷ استفاده شده است. به منظور بررسی پایایی ابزار سنجش متغیرهای اصلی پژوهش نیز با توجه به تکنیک‌های رایج سنجش قابلیت اعتماد یا پایایی از شاخص‌های ضریب آلفای کرنباخ^۸ و قابلیت اعتماد ترکیبی^۹ استفاده شد. ارزیابی و بررسی تمامی مقادیر تحقیق در جدول (۳) عموماً بالای ۷٪ را نشان می‌دهند.

جدول شماره ۳: پایایی پرسشنامه و متغیرها

عنوان متغیر	نوع متغیر	ضریب آلفا	پایایی ترکیبی
مصرف گرایی	مستقل	۰/۸۶	۰/۸۸
میزان دینداری	مستقل	۰/۹۲	۰/۹۴
سرمایه فرهنگی	مستقل	۰/۸۵	۰/۸۸

1. Environmental Knowledge
۲. Convergent Validity
3. Average Variance Extracted
4. Discriminant Validity
5. Cross Loadings
6. Fornell and Larcker
7. Hetero-Trait Mono-Trait Ratio
8. Cronbach's Alpha
9. Composite Reliability

اطلاعات داده‌ها

توصیف نمونه

نمونه تحقیق حاضر شامل ۴۵۳ نفر از جوانان ۱۸-۳۵ سال شهر تهران بوده است که به تفکیک جنسیت ۲۸۲ نفر مرد (۶۲/۳ درصد) و ۱۷۱ نفر زن (۳۷/۷ درصد) می‌باشد. براساس وضعیت تاهل ۳۹۰ نفر مجرد (۸۶/۱ درصد) و ۵۷ نفر متأهل (۱۲/۶ درصد) می‌باشد. بدون همسر (بدلیل فوت) ۱ نفر حدود ۰/۲ و بدون همسر (بدلیل فوت) ۵ نفر حدود ۱/۱ درصد می‌باشد. براساس منطقه محل سکونت ۳۷/۵ درصد از نمونه آماری پژوهش ساکن منطقه دو، ۱۴/۶ درصد منطقه شش، ۱۳/۲ درصد منطقه ده، ۱۹ درصد منطقه سیزده و ۱۵/۷ درصد ساکن منطقه هفده هستند. بر این اساس، می‌توان گفت درصد بیشتری از نمونه آماری پژوهش به ساکنین منطقه دو اختصاص یافته است. سن نمونه آماری پژوهش از حداقل ۱۸ تا حداکثر ۳۵ سال است. بیشترین فراوانی مربوط به افرادی است که ۱۸ سال سن دارند، سن نیمی از نمونه آماری پژوهش کمتر از ۲۳ و نیمی بالاتر از این مقدار است و میانگین سن نمونه آماری حدود ۲۳ سال است. براساس وضعیت شغل ۰/۵ درصد از نمونه آماری پژوهش کم‌مرتبه یا خیلی کم‌مرتبه، ۱۳/۲ درصد میان مرتبه یا کم‌مرتبه، ۷۶/۷ درصد میان مرتبه، ۷/۸ درصد بلندمرتبه یا میان مرتبه و ۱/۸ درصد بلندمرتبه است. براساس وضعیت تحصیلات ۰/۲ درصد از نمونه آماری پژوهش بی‌سواد هستند. ۱۳/۷ درصد دارای تحصیلات زیردیپلم، ۳۵/۴ درصد دیپلم، ۱۰ درصد فوق‌دیپلم، ۲۷/۹ درصد کارشناسی، ۱۰/۸ درصد کارشناسی‌ارشد و ۲ درصد دارای تحصیلات دکتری هستند.

بر حسب مقادیر جدول (۴)، میانگین متغیر دانش زیست محیطی (۱۲/۶۸) بالاترین میانگین را نسبت به متغیرهای مصرف‌گرایی (۳/۸۴)، میزان دینداری (۳/۹۱)، سرمایه فرهنگی (۳/۸۴) و تخریب محیط زیست (۲/۴۴) دارا می‌باشد. همچنین متغیر تخریب محیط زیست (۲/۴۴) پایین‌ترین میانگین را نسبت به متغیرهای دیگر دارا می‌باشد.

جدول شماره ۴: توصیف متغیرهای مصرف‌گرایی، میزان دینداری... با استفاده از شاخص‌های توصیفی

متغیر	نوع متغیر	شاخص		
		میانگین	انحراف معیار	واریانس
مصرف‌گرایی	مستقل	۳/۸۴	۰/۷۶	۰/۵۸
میزان دینداری	مستقل	۳/۹۱	۱/۰۳	۱/۰۷
سرمایه فرهنگی	مستقل	۳/۸۴	۰/۸۳	۰/۶۸

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر تخریب محیط زیست (مورد مطالعه: جوانان شهر تهران) ۲۷۱

دانش زیست محیطی	مستقل	۱۲/۶۸	۲/۳۴	۵/۵۹	-۰/۳۷	۰/۶۳
تخریب محیط زیست	وابسته	۲/۴۴	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۳۵	۰/۴۰

مقادیر برآورد شده در جدول ۵ بیانگر این است: الف. بین همه متغیرهای مستقل پژوهش با متغیر تخریب محیط زیست رابطه معناداری وجود دارد ($Sig \leq 0/05$). با توجه به مقادیر ضریب پیرسون می توان گفت رابطه متغیرهای طبقه اجتماعی، دانش زیست محیطی و سرمایه فرهنگی با متغیر تخریب محیط زیست ضعیف و معکوس برآورد شده است. در حالیکه رابطه متغیرهای مصرف گرایی و میزان دینداری با تخریب محیط زیست به ترتیب متوسط، ضعیف و مستقیم است.

جدول شماره ۵: برآورد ضریب همبستگی متغیرهای مستقل پژوهش با متغیر تخریب محیط زیست

متغیر	تخریب محیط زیست	
	ضریب پیرسون	سطح معناداری
طبقه اجتماعی	-۰/۱۱	۰/۰۱۵
مصرف گرایی	۰/۳۲	۰/۰۰۱
میزان دینداری	۰/۱۱	۰/۰۲۱
سرمایه فرهنگی	-۰/۱۸	۰/۰۰۱
دانش زیست محیطی	-۰/۲۲	۰/۰۰۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
بحث و نتیجه گیری

نتایج این تحقیق مبنی بر بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر تخریب محیط زیست شهر تهران نشان می دهد که بین همه متغیرهای مستقل پژوهش با متغیر تخریب محیط زیست رابطه معناداری وجود دارد ($Sig \leq 0/05$). با توجه به مقادیر ضریب پیرسون می توان گفت رابطه متغیرهای طبقه اجتماعی، دانش زیست محیطی و سرمایه فرهنگی با متغیر تخریب محیط زیست ضعیف و معکوس برآورد شده است. در حالی که رابطه متغیرهای مصرف گرایی و میزان دینداری با تخریب محیط زیست به ترتیب متوسط، ضعیف و مستقیم است.

نتایج نشان داد که مقدار ضریب تأثیر متغیر طبقه اجتماعی بر متغیر تخریب محیط زیست برابر $(Beta = -0/12)$ به دست آمد که در سطح $(P < 0/05)$ معنادار است. بنابراین، فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه طبقه اجتماعی بر تخریب محیط زیست تأثیر دارد، تأیید می شود. مقدار

ضریب بیانگر تأثیر معکوس و در حد ضعیف این متغیر بر تخریب محیط‌زیست در جامعه آماری پژوهش است. به این معنا که طبقه اجتماعی در بخش کوچکی از جامعه آماری می‌تواند منجر به کاهش تخریب محیط‌زیست شود. رابطه‌ی پایگاه اجتماعی-اقتصادی با رفتارهای محیط‌زیستی در تحقیقات باتل و فلین (۱۹۹۴) ووگل و همکاران (۱۹۹۸)، فروتن کیا (۱۳۸۹) نواح و فروتن کیا (۱۳۸۹) مورد تأیید است.

با در نظر گرفتن نگاه وبر به مقوله کنش اجتماعی می‌توان استنباط نمود که اگر رفتار زیست محیطی را شکلی از کنش‌های اجتماعی تعبیر کنیم که حاصل تفاسیر موقعیتی گروه‌های انسانی است، آنگاه دلیل تفاوت مدل‌های رفتاری جوامع مختلف به دست می‌آید. افراد انسانی در هر ساخت اجتماعی براساس نیازهای تعریف شده در آن ساخت راه‌ها و اهداف مشخصی را بر می‌گزینند که به مرور خصلت ثبات و استمرار می‌یابد و جزء الگوهای رفتاری ثابت افراد آن جامعه قرار می‌گیرد. لذا منش اجتماعی آنها محسوب می‌شود. فرضیه‌ای دیگر ارتباط بین مصرف‌گرایی و تخریب محیط‌زیست را بررسی می‌کند، نتایج بدست آمده مقدار ضریب تأثیر متغیر مصرف‌گرایی بر متغیر تخریب محیط‌زیست برابر $(\text{Beta} = ۰/۴۲)$ که در سطح $(P < ۰/۰۱)$ معنادار است. بنابراین، فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه مصرف‌گرایی بر تخریب محیط‌زیست تأثیر دارد، تأیید می‌شود. مقدار ضریب بیانگر تأثیر مستقیم و در حد متوسط این متغیر بر تخریب محیط‌زیست در جامعه آماری پژوهش است. به این معنا که مصرف‌گرایی در بین بخش زیادی از جامعه آماری می‌تواند منجر به افزایش تخریب محیط‌زیست شود. این یافته در نتایج تحقیق، زارع و همکاران (۱۳۹۹) آقایی هیر و همکاران (۱۳۹۶) و بنی‌فاطمه و همکاران (۱۳۹۲) پیش‌بینی شده بود و نشان می‌دهد که رابطه مثبت و معنی‌دار بین مصرف‌گرایی و رفتارهای زیست محیطی با یافته‌های این پژوهش مطابقت دارد. براساس نظریه بودریار امروز اشیای کمی به تنهایی برای عرضه وجود دارند. انسان امروز با بافتی از اشیای کمی به تنهایی برای عرضه وجود دارند. انسان امروز با بافتی از اشیاء مواجه است که به همدیگر معنا می‌دهد یعنی لباس، ماشین و خانه‌گران قیمت داشتن در کنار هم به نمایش گذاشته می‌شوند و حامل این معنی هستند که داشتن یکی بدون دیگری معنی ندارد، مصرف‌کننده، دیگر به فلان شی برای فایده خاص آن مراجعه نمی‌کند، بلکه به مجموعه‌ای از اشیاء با دلالت کلی آنها روی می‌آورد (آقایی هیر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷). براساس یافته‌های تحقیق، مقدار ضریب تأثیر متغیر میزان دینداری بر متغیر تخریب محیط‌زیست برابر $(\text{Beta} = ۰/۲۵)$ به دست آمد که در سطح $(P < ۰/۰۱)$ معنادار است. بنابراین، فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه میزان دینداری بر تخریب محیط‌زیست تأثیر دارد، تأیید می‌شود. مقدار ضریب بیانگر تأثیر مستقیم و در حد ضعیف این متغیر بر تخریب محیط‌زیست در جامعه آماری پژوهش است. به این معنا که میزان دینداری در بین بخش کوچکی از جامعه آماری می‌تواند منجر به افزایش تخریب محیط‌زیست شود. یافته‌های این

تحقیق با نتایج تحقیق نواح و همکاران (۱۳۹۰) که نشان از این بود که بین دو متغیر میزان دینداری با رفتار زیست محیطی رابطه معنادار وجود ندارد، همسو می‌باشد اما با نتایج تحقیق ادهمی و همکار (۱۳۹۰) که به این نتیجه رسیدند که ارزش‌های سنتی و دینی بر حفظ محیط زیست و رفتارهای زیست محیطی موثر است همسو نمی‌باشد. برای تبیین این امر می‌توان گفت که به نظر می‌رسد که میزان دینداری جوانان ارتباطی با رفتارهای محیط زیستی آنان ندارد و افراد دیندار به آموزه‌های دینی در حفظ محیط زیست توجه نمی‌کنند. اخلاق به معنی ارزش‌ها و بایدها و نبایدها عمدتاً به تعریف روابط بین افراد و روابط بین افراد و جامعه پرداخته‌اند و اخلاقی که رابطه انسان و زمین یا انسان و محیط زیست را بررسی کند وجود نداشته است، بهتر است تا آموزه‌های دینی که حاوی اهمیت مسائل زیست محیطی هستند شناسایی و از طریق نهادهای متولی جامعه‌پذیری به جوانان ارائه شوند.

دایتز و همکارانش در تحقیق خود به بهانه معرفی فهرستی از مطالعات قبلی در زمینه جامعه شناسی محیط زیست، گریزی اندک نیز به مطالعات مربوط به بررسی رابطه بین مذهب و محیط زیست گرای می‌زنند و نتایج این تحقیقات را این گونه بیان می‌کنند که علیرغم فرضیه‌های تحریک‌آمیز در رابطه با روابط علی میان این دو متغیر، تنها یک رابطه یافت شده است و آن رابطه ضعیف منفی بین محیط زیست‌گرایی و عضویت در فرقه‌های بنیاد گراست (دایتز و همکاران، ۱۴۵:۱۹۹۸). برخی مطالعات نیز رابطه ضعیف مثبتی بین برخی از سنجه‌های مشارکت مذهبی و محیط زیست‌گرایی نشان دادند. ارتباطی نیز بین محیط زیست‌گرایی و باورهای مذهبی خاص گزارش شده است، اما یافته‌های اخیر نتایج قبلی را تکرار نمی‌کند و این شبهه را نزد والکیر، فوتری آل، وودروم و هوپان (۱۹۹۷) ایجاد می‌کنند که صحت یافته‌های قبلی محلی از اعراب نداشته باشد (دایتز و همکاران: ۳۰۲:۱۹۹۸). نتایج تحقیق نشان داد که مقدار ضریب تأثیر متغیر سرمایه فرهنگی بر تخریب محیط‌زیست برابر $(\beta = 0)$ به دست آمد که در سطح $(P < 0/05)$ معنادار نیست. بنابراین، فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه سرمایه فرهنگی بر تخریب محیط‌زیست تأثیر دارد، تأیید نمی‌شود. نتایج تحلیل برای سرمایه فرهنگی نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین دانش زیست محیطی با تخریب محیط زیست وجود ندارد. که با یافته‌های تحقیق کیانی سلمی و همکاران (۱۳۹۶) همسو بوده اما با یافته‌های تحقیق صالحی و همکار (۱۳۹۱)، نبوی و همکار (۱۳۹۳) و حاجی میمندی و همکاران (۱۳۹۶) همسو نبوده است. هایس^۱ (۲۰۰۴) معتقد است که اصطلاح سرمایه فرهنگی بازنمای جمع نیروهای غیراقتصادی مثل زمینه‌های خانوادگی، طبقه اجتماعی، سرمایه‌گذاری‌های گوناگون و تعهدات نسبت به تعلیم و تربیت و مانند این‌هاست. از نظر بوردیو، سه منبع عمده سرمایه فرهنگی، پرورش خانوادگی،

آموزش رسمی و فرهنگ شغلی است و انباشت سرمایه فرهنگی در افراد از طریق این سه منبع، سبب بروز تفاوت‌هایی در دارندگان سرمایه فرهنگی و کسانی که فاقد آن هستند، می‌شود (نبوی، همکار، ۱۳۹۷: ۲۱۴). در تبیین فرضیه مورد نظر می‌توان گفت که سرمایه فرهنگی افراد جامعه مورد مطالعه رابطه‌ای زیادی با رفتارهای آن‌ها ندارد. و این امر با نظریه‌ی سرمایه فرهنگی پیربوردیو همخوانی ندارد که سرمایه فرهنگی افراد هر جامعه؛ چارچوبی را برای او مشخص می‌کند که توضیح دهنده رفتار مصرفی آن‌هاست و کسانی که سرمایه‌ی فرهنگی بالاتری دارند رفتارهای درست‌تری را نیز انجام می‌دهند. از این رو می‌توان استدلال نمود که به امر آموزش محیط زیست به صورت رسمی در ایران توجهی نشده و نظام آموزشی محیط زیست و نهادینه کردن آن در افراد و خانواده‌ها موفق نبوده است و باید در ارتقای سرمایه فرهنگی افراد و خانواده اقدامات و برنامه‌ریزی موثرتری به عمل آید. فرضیه‌ای دیگر ارتباط بین دانش زیست محیطی و تخریب محیط زیست را بررسی می‌کند، نتایج بدست آمده مقدار ضریب تأثیر متغیر دانش زیست محیطی بر متغیر تخریب محیط‌زیست برابر $(\text{Beta} = -0/20)$ که در سطح $(P < 0/01)$ معنادار است. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه دانش زیست محیطی بر تخریب محیط‌زیست تأثیر دارد، تأیید می‌شود. مقدار ضریب بیانگر تأثیر معکوس و در حد ضعیف این متغیر بر تخریب محیط‌زیست در جامعه آماری پژوهش است. به این معنا که دانش زیست محیطی در بخش کوچکی از جامعه آماری می‌تواند منجر به کاهش تخریب محیط‌زیست شود. می‌توان استدلال کرد که هر چه دانش زیست محیطی افراد افزایش یابد، احتمال ظهور رفتارهای زیست محیطی در ارتباط با کاهش تخریب محیط زیست باشد. در تحقیق حاضر، همانند برخی از تحقیقات پیشین (مثل بوردن و اسکیتینو^۱، ۱۹۷۹ و اسکان و هولزار^۲، ۱۹۹۰ و کایزر^۳ و همکاران، ۱۹۹۹ و بایارد^۴ و جولی^۵، ۲۰۰۶) دیسا و همکاران (۲۰۱۱) کلوموس و آگیما (۲۰۰۲) رودریگز باریرو و همکاران (۲۰۱۳) مولینا و همکاران (۲۰۱۳)؛ کریم‌زاده (۱۳۸۹) ادهمی و همکار (۱۳۹۰)؛ امامقلی (۱۳۹۰)؛ طالبی (۱۳۹۲)؛ حاجی‌زاده میمندی و همکاران (۱۳۹۶) پیش‌بینی شده بود که یک رابطه مثبت و معنی‌دار بین دانش زیست محیطی و رفتارهای مهم زیست محیطی وجود داشته باشد، مطابقت دارد. اما نتایج این یافته با نتایج پژوهش صالحی و کریم‌زاده (۱۳۹۰) هماهنگی ندارد.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر، نتایجی منسجم و جامع بوده است. پژوهش‌های انجام شده، عموماً یک یا دو مورد اجتماعی و یا فرهنگی را مقایسه نموده بودند اما پژوهش حاضر به بررسی

1. Borden & Schetino
 2. Schahn & Holzer
 3. Kaiser
 4. Bayard
 5. Jolly

جامع و عوامل اجتماعی و فرهنگی پرداخته است. همچنین نقطه اشتراک آن با پژوهش پیشین همسویی نتایج متغیرها می‌باشد. پژوهش حاضر توانسته عوامل اجتماعی و فرهنگی را با هم و به طور جامع با تکیه بر مبانی جامعه‌شناختی مقایسه نماید، رویکرد اصلی این پژوهش همانطور که اشاره شد بیشتر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر تخریب محیط زیست می‌باشد.

پیشنهادات

- برگزاری نشست‌های تخصصی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی برای آگاه‌سازی قشر دانشجو و دانش‌آموز در مورد پیامدهای زیست محیطی
- ارتقاء سطح آگاهی‌های جوانان در زمینه مصرف و تاثیر آن در محیط زیست به منظور کاستن از میزان مصرف‌گرایی و تبعات نامناسب زیست محیطی آن، ضروری به نظر می‌رسد.
- تلاش برای بالا بردن باورهای مذهبی جوانان و شفاف نمودن و تفسیر روشن مفاهیم دینی و معارف مذهبی و اسلامی با توجه به مقتضیات زمان و جامعه.
- به منظور بهبود رفتارهای زیست محیطی، لازم است به افزایش سرمایه فرهنگی افراد و خانواده‌ها توجه بیشتری شود. سرمایه فرهنگی خانواده‌ها می‌تواند از طریق ایجاد مراکز فرهنگی در محلات و آموزش سرپرستان خانواده که بتوانند این سرمایه را به فرزندان خود نیز منتقل نمایند، افزایش یابد.

منابع

- آقایاری هیر، توکل؛ هنرور، حسین؛ علیزاده اقدام، محمدباقر (۱۳۹۶) نقش واسطه‌ای مصرف‌گرایی در ارتباط بین مادیگرایی وردپای اکولوژیک (مورد مطالعه شهروندان ارومیه) آموزش محیط زیست و توسعه پایداری، شماره ۱، سال ششم، ۱۸-۱.
- بنی‌فاطمه، حسین؛ روستایی، شهرام؛ علیزاده اقدام، محمدباقر؛ حسین نژاد، فهیمه (۱۳۹۲) بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی - محیط زیستی در بین شهروندان شهر تبریز، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، شماره ۲، دوره اول، ۳۲-۵۶.
- بورديو، پیر (۱۳۸۴) شکل‌های سرمایه، در سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآوری: کیان تاج بخش، ترجمه‌ی افشین خاکباز و حسن پویان، چاپ اول، تهران: نشر پژوهش شیرازه.
- تنهایی، حسین؛ حسینی‌فر، مریم (۱۳۹۷) جامعه‌شناسی مصرف‌گرایی (مطالعه میدانی در شش بازار تهران) چاپ اول، تهران: نشر بهمن برنا.
- حاجی‌زاده میمندی، مسعود؛ فلک‌الدین، زهرا (۱۳۹۶) بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی موثر بر رفتارهای زیست محیطی مسئولانه (مورد مطالعه: شهروندان شهر خرم‌آباد) توسعه اجتماعی، شماره اول، دوره ۱۲، ۷-۳۶.
- حجازی، ناصر؛ حیدرخانی، هابیل (۱۳۹۱) بررسی رابطه میزان دین‌داری و سبک زندگی جوانان، مطالعات جامعه‌شناسی، شماره ۱۶، سال چهارم، ۱۴۴-۱۲۷.
- حمایت‌خواه جهرمی، مجتبی؛ ارشاد، فرهنگ؛ دانش، پروانه؛ قربانی، مهدی (۱۳۹۶) تاملی جامعه‌شناختی در باب مناسبات دانش، نگرش و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه دانشجویان دانشگاه تهران) مسائل اجتماعی ایران، شماره اول، سال هشتم، ۵-۲۵.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۵) نظریه جامعه‌شناختی در دوران معاصر، ترجمه هوشنگ نایی، چاپ دوم، تهران: نشر نی.
- زارع، بیژن؛ حبیب‌پور، کرم؛ عابدینی، عیسی (۱۳۹۹) رابطه بین مصرف‌گرایی و جهت‌گیری‌های ارزشی با شهروندی زیست محیطی در بین شهروندان تبریز، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، شماره دوم، سال نهم، ۷۳-۹۸.
- ساتن، فلیپ دبلیو (۱۳۹۲) درآمدی بر جامعه‌شناسی محیط زیست، ترجمه صادق صالحی، تهران: سمت.
- سایه میری، علی؛ نظری، رقیه (۱۳۹۹) تاثیر شهرنشینی بر تخریب محیط زیست در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، مطالعات علوم محیط زیست؛ شماره اول، سال پنجم، ۲۲۴۴-۲۲۵۰.
- شارع‌پور، محمود؛ غلامرضا، خوش‌فکر (۱۳۸۱) رابطه‌ی سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی شهر تهران)، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰، دوره ۱۰، ۱۳۳-۱۴۷.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر تخریب محیط زیست (مورد مطالعه: جوانان شهر تهران) ۲۷۷

صالحی، صادق؛ امام قلی، لقمان (۱۳۹۱) سرمایه فرهنگی و نگرش و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان) **مطالعات فرهنگی و ارتباطات**، شماره ۲۸، دوره هشتم، ۹۱-۱۲۰.

صالحی، صادق؛ کریمزاده، سارا (۱۳۹۳) **بررسی تاثیر ارزش‌های زیست محیطی بر رفتار زیست محیطی** (مطالعه مناطق شهری ارومیه)، **مجله‌ی مسائل اجتماعی ایران**، شماره ۲، سال پنجم، ۶۱-۷۶.

صحت، سیدحسن (۱۳۹۸) **فرهنگ و آژده‌ها، ترکیبات و اصطلاحات فرهنگی**، چاپ اول، تهران: انتشارات بین‌المللی المهدی.

کهیل، مایکل (۱۳۹۳) **محیط زیست و سیاست اجتماعی**، ترجمه: سهراب امیریان و حسین حاتمی نژاد، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

مرادی، بهروز (۱۳۹۴) **فرهنگ و آژگان علوم اجتماعی**، چاپ اول، انتشارات اندیشمندان کسرا.

میرزایی، جهان بین، احمدی، سجاد و لرستانی، اکبر (۱۳۹۴) تحلیل فضایی سطوح برخورداری مناطق کلان شهر تهران از منظر اقتصاد شهری، **اقتصاد و مدیریت شهری**، شماره یازدهم، سال سوم، ۷۷-۵۹.

نبوی، حسین؛ مختاری هشی، علی (۱۳۹۷) سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی خانواده‌های تهران، **مسائل اجتماعی ایران**، شماره ۲، دوره نهم، ۲۰۹-۲۳۲.

نواح، عبدالرضا؛ فروتن کیا، شهرزاد؛ پورترکارونی، محمد (۱۳۹۰) بررسی رابطه بین میزان دینداری با ارزش‌ها و رفتارهای زیست محیطی شهروندان (مطالعه موردی: شهر اهواز)، **مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، سال اول، شماره اول، ۷۷-۹۸.

واقفی، الهام (۱۳۹۴) **سرمایه فرهنگی - جامعه - محیط زیست**؛ چاپ اول، تهران: انتشارات سخنوران

Babin, B. J. (1994). Work and/or Fun: Measuring Hedonic and Utilitarian Shopping Value. **Journal of Consumer Research**, 20(4), 644-656.

Banga, M. (2013). Household Knowledge, Attitudes and Practices in Solid Waste Segregation and Recycling: The Case of Urban Kampala, **Zambia Social Science Journal**, 2(1): 27-41.

Buttel, F.H. (1979). **Age and Environmental Concern: A Multivariate Analysis**. (Youth and Society), 10(3), 237-255

Bourdieu, P (1986). **The forms of social capital**, in: Chardson, J.G. (Ed), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, Greenwood, New York.

Desa, A., Abd Kadir, N.B.Y., YusooF, F. (2011). A Study on the Knowledge, Attitudes, Awareness Status and behavior Concerning Solid Waste Management, **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 18: 643-648

Dietz, T., Stern, P.C., & Guagnano, G.A. (1998). Social Structure and Social psychological Bases of Environmental Concern. **Journal of Environment and Behavior**, Vol.30. No.4.

- Godazgar, H. (2007). **Islam versus consumerism & post modernism in the context of Iran**, SAGE pub., pp 389-418
- Huimin, L. (2013). The impact of human behavior on ecological threshold: positive or negative? Grey relational analysis of ecological footprint energy consumption and environmental protection, **Energy Policy**, 56, 711-719.
- Imran, S., Alam, K., Beaumont, N. (2014). Environmental Orientations and Environmental Behavior: Perceptions of Protected Area Tourism Stakeholders, **Journal of Tourism Management**, 40: 290-299.
- Johnson, D.L., S.H. Ambrose, T.J. Bassett, M.L. Bowen, D.E. Crummey, J.S. Isaacson, D.N. Johnson, P. Lamb, M. Saul, and A.E. Winter-Nelson (1997). Meanings of environmental terms. **Journal of Environmental Quality**, 26: 581-589.
- Kaiser, F.G., Wolfing, S., Fuher, U. (1999). Environmental Attitude and Ecological Behavior, **Journal of Environmental Psychology**, 19(1), 1-19.
- Tam, K.P., & Chan, H.W. (2017). Environmental concern has a weaker association with pro-environmental behavior in some societies than others: A cross-cultural psychology perspective. **Environmental Psychology**, 213-253.

